

ડાકોર મુકામે મળનારી ખાસ
દરજા જ્ઞાતિબંધુઓની બીજી કોન્ફરન્સ માટે !

કુધારાનું કૂર સાલ!

લેખક-કેશવલાલ રણછોડદાસ સાયલાકર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
આપુલાલ ત્રીભોવનદાસ. બોરસદવાળા

જ્ઞાતિ માતૃને

શાર્દૂલ વિહીડીત વૃત

વંદું જ્ઞાતિ માતૃ આપ ચર્ણે, પ્રવાહીની ગન્ધવી,
સાંકળ્યે વર ધ્યાત પરવરતુ, દાતા બત્રી દાનવી;
લાવે રીક્ષિસિદ્ધિ તુજ સ્તવનં, સંતુષ્ટી સ્થાનવી,
ગીરા નિર્મળ આપ્ય તુજ દ્વિશુને, સત્યાગ્રહી પ્યાનવી.

સંવત ૧૯૭૫

પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૯૧૯

કિંમત રૂ. ૦-૧-૬

સુચના—આ ચોપડીની જે આવક થશે તેની રકમ કોન્ડ્રન્સ અર્થે રોકવામાં આવશે.

- ૧ આ ચોપડી જ્ઞાતિ બંધુઓને માટે ફક્ત દોઢ આનાની કિંમતે બહાર પાડવામાં આવી છે.
- ૨ સદગૃહસ્થો આ ચોપડીની ચોગ્ય કદર કરી જે ભેટ આપશે તે સ્વીકારવામાં આવશે.

ધી સાહિત્ય પ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં નંદલાલ યુનીલાલ
બોડીવાળાએ છાપ્યું. ખાડીઆ—અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૬૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ કુદીરગીત ૩૨ ભાગ

વિષય ૬-૧૪

કન્યાવિક્રય કરનારોએને વિજ્ઞપ્તિ.

(જોઈતા તારો ખુબ છે દહાડો) એ રાગ.

જાતિ જાતા અર્જ અમારી, ઉમંગે લ્યો અંતર ધારીરે,
પીડા કરો દુર અમારીરે...જા૦

પૈસાને ખાતર કંઈક જ, કન્યાવિક્રય કરવાને મહાય !
લજ્જા, શરમનું લીલામ કાઢી, હમડે દૂહિતા વેચાય !
તમે એવી (૨) રીતી નહારીરે, પીડા કરો દુર અમારીરે, જા૦
પૈસાદારોને સૌ પરવડશે, કારજ ધાર્યા થાય !

આંવી રીતી કાવે દ્રવ્યવાનોને, રંકજ માર્યા જાય !
છતા અણુ (૨) શ્રીમંત ખારીરે, પીડા કરો દુર અમારીરે
લાડ લઠાવે નિજ સુતાને. હોય ન દ્રવ્યની તાણુ,
અહા ! એ મા, બાપ; લગ્ન સમે, કરે પુત્રી તાણું વેચાણુ !
કુધારો (૨) એ સંકટકારીરે, પીડા કરો દુર અમારીરે....જા૦
(માટે)

એવા વિક્રયના વિચાર કરતા, રહેલો યોજી લ્યો ઉપાય
બાધે ધારી ઝોળી માંગજો લીક્ષા, જો નવ પેટ ભરાય,
(પણ)

અહો થીહ (૨) રીત નહારીરે. પીડા કરો દુર અમારીરે...જા૦

(રાગ—મરશીયા)

હાથ વોયરે કયાંથી ધુશ્યા આ કુધારા.

તમે સુણો ફરીયાદ બ્રાત મારા રે.....હાય૦

- ૧ બાળલગ્નો ધણે સ્થળ થાયે !
 હર્ષ મા, ખાપ ઉર નવ માયે
 યુવા વયમાં કળેહા કે'ક થાયે રે,.....હાય૦
- ૨ શુભ લગ્નો કન્યાના કરે છે,
 વરા જ્ઞાતમાં વડા આદરે છે !
 કે'ક કન્યાવિક્રય કાં કરે છે રે ?.....હાય૦
- ૩ યુવા વયમાં પણ કોઇ મરે છે.
 દીન બારમે જ્ઞાત નોતરે છે !
 જઈ સર્વે ત્યાં લોજન કરે છે રે.....હાય૦
 જે આંખમાં ભર્યા હજી આંસુ,
 ત્યાં ઉઠે મીષાન્ન ખુબ ખાસુ,
 અરે જ્ઞાત બ્રાત હાય થાય આ શું રે ?.....હાય૦

સત્યનો તેજ તમચો,

તીલંગ રેખતો

ઉર્ષ

ગઝલ-કબાલી

- ૧ તમે જિજ્ઞાસુમાં ઝુકિક,
 રહેશો બ્રાંત તો ત્યારે,
 અમારી રંકની બ્યાધી,
 ઉપાધી કાપશો ક્યારે ?.....તમે૦
 થતા જે બાળ લગ્નોને,
 થતો વિક્રય કન્યાનો,

અટારી કેંક એ ઉલ્ટી,

રીતો ઉઘાપશો ક્યારે.....તમે

તમે મનવાનને વિદ્વાન,

બ્રાતા કંઈ થયા છે તો !

કહો શુભ રીત સ્મરેથી,

કુરીતો કાપશો ક્યારે ?.....તમે

૨ રહ્યા આનંદમાં નિશ્ચિન,

અંતે ખેલ બહુ ખેલ્યા !

હવે નીજ જ્ઞાત સેવામાં,

હૃદયને જોડશો ક્યારે ?.....તમે

અવનતી થાય જ્ઞાતિની,

ખરે ખુરા રિવાજેથી !

કહો જ્ઞાતિ ઉન્નતિમાં,

તમે ચિત્ત ચોઢશો ક્યારે ?.....તમે

વિશેષ જ્ઞાત બંધુઓ,

કુધારાને તમે હણવા,

સુધારાના ખરાં પંથે,

ત્વરાથી દોડશો ક્યારે ?.....તમે

કુડી રીતો તણુ નીશાન,

ખ્યારા હોંશથી તાકી !

ગૃહી કર સત્યનો તેલ,

તમંચો ફોડશો ક્યારે ?.....તમે

૩ વડીલો આપ છો અમ જ્ઞાતના,
 આધાર તો ત્યારે
 તમારી જ્ઞાતના દીનને,
 દિલાસો આપશો ક્યારે ?.....તમે
 અકારી હુર વિકારી,
 અને કો' રીત છે સારી,
 તક્ષં સૌ ન્યાયના માપે,
 રિતોને માપશો ક્યારે ?.....તમે
 ગયા કવલા થયા ધવલા,
 ખાલ પર ખ્યાલ લાવીને,
 હૃદયમાં જ્ઞાન સેવા છાપ,
 પ્રીતિ છાપશો ક્યારે ?.....તમે
 જરાપણમાં તમે પ્હોંચ્યા,
 અમારી અર્જ સ્વિકારી,
 કુધારાને તમે કાઢી,
 સુધારા સ્થાપશો ક્યારે ?.....તમે
 રીતો સારી નઠારી પર,
 જરાજર લક્ષ આપીને,
 રીવાજોનો અદલ ઇન્સાફ,
 ખ્યારા આપશો ક્યારે ?.....તમે
 ઠલીલે, બુલ ભાસે તો,
 કરી દો માફ કેશવને,
 પરંતુ હુર રિવાજો, તમે સૌ કાપશો ક્યારે ?.....તમે

(વીરા વેધ્યાના યારી, હિસા અટારી એ રાગ)

નમું કુંભુજ કાળા, ડાઠોરવાળા, દીનદયાળા આલમના
શીરતાજ (૨)

કોન્દરન્સ ભર્યું તમ શર્ણુ, સુષુબ્ધ રંગ, નીવાજ
ખ્યારા પ્રભુજ દો સદ્બુદ્ધિ, ટાળીએ ફર રીવાજરે....નમું. ૧
સુધારામાં કુદી પડ્યો કુધારો. મતા મતી વધ્યું પૂર
ભાન ભુલ્યા અમે કોમનું ખ્યારા, રીતિ કાવી ગઈ ફૂરરે....નમું ૨
અર્જ અમારી ધ્યાનમાં લેજે, મેહરકરી લગવાન
કૃપા કરી ફૂર ચાલ કઢાવો, તેથી ટળે તોફાનરે....નમું. ૩
વિશેષમાં અમે યાચીએ સર્વે, જ્ઞાતિની ઊન્નતી થાય
એવા ધારા અમ જ્ઞાતિમાં થાવો, સૌને તે ચાલ પોષાય રે....નમું ૪

જ્ઞાતિબંધુઓને સવિનય વિદીત

(ભૈરવી)

આપણે એક માતના બાળ !

આપણે એક દુમની ડાળ !

ભીન્ન ભીન્ન ગુણનાં ફળ નીપજ્યા,

નવલ ગુલ રસાળ!.....આપણે૦

અગ્રે હતા સૌ ઐક્યતા, આ અવર એ નહિ ધારતા

અદૈશ દીસે કોઈ તો, ભય દંડ દહને વારતા.

હતા નીજ જ્ઞાતીના દીનપાળ (૨)

વિચારો ગત જનના શુભ ખ્યાલ.....આપણે-

મત જંગ વધતા આપણા, સૌ પ્રથમનું ચાલ્યું ગયું
નિશ્ચેજ, નેતા જ્ઞાત, કેળવણી વીનાથી આ થયું,

ઉઠાયે અપવાદી જંગલ,

હીયે નહિ કોઈ દિનની સંભાળ.....આપણે
નહિ સંપ ત્યાં નહિ જંપ છે. નહિ શ્રી હરી વાસો વસે,
જનુની ધરે દિલગીરતા, અખિંધ સુના અળગી ખસે

કળીએ ગળી ધર્યા પેટાળ (૨)

તુટી ગઈ બ્રાંત મલાલ માળ!.....આપણે

ભુજંગી વૃત.

સુણે જ્ઞાત બ્રાતા જરી અર્જ મારી,
હઈ ધ્યાનરે અંતરે લ્યો ઉતારી,
રહ્યા આપણી જ્ઞાતમાં કેં કુધારા,
તને કુર એ રીત એ બ્રાત મારા

x x x x

કરો બાળલગ્નો તમે હોંશ ધારી,
ગૃહી રીત એ શું તમેએ વિચારી ?
નથી જાણતા લગ્ન બાળો બિચારા,
તને કુર એ રીત એ બ્રાત મારા

x x x x

હરીગીત વૃત.

શું બાળ લગ્ને કાયદો, એ કાયદો સમજાય ના ?
લાગે અધમ રીવાજ તે; મમ ઉર બ્રાંતી જાય ના ?

છે આ રીવાજે સૌખ્ય તો, મમ બ્રાત સત્વર ઉચરો ?
છો હીત ચાહક તો અકારૂં ? સાલ આ અળગું કરો ?

x

x

x

x

શું બાળ લગ્ને કાયદો ? એ કાયદો 'સમન્નયના ?
ચીતો અકારી કેંક ખારી, બંધ શાને થાયના ?
સારા ખુરા રીવાજ પર દયો, લક્ષરે બ્રાતા વરો ?
છો હીત ચાહક તો, અકારૂં, સાલ આ અળગું કરો ?

x

x

x

x

નિજ સંતતિ નિર્બળ થતી એવો ઘડાયો કાયદો !
છે બાળલગ્ન રીવાજમાં, બીજો ન ભાસે કાયદો !
થાતો નફો કંઈ હોય તો, કે' બ્રાત આવી ઉચરો ?
છો હીત ચાહક તો અકારૂં, સાલ આ અળગું કરો.

x

x

x

x

શુભ લગ્ન માહે મમ થઈ, સૌ સ્નેહિઓ લેળા થતા !
મળતા સહોદરને સગા; આનંદમાં સૌ મા'લતા !
માખાપ ભગિની બ્રાત, આવો લહાવ લેવા મમ છે !
(યશુ)ન્હાના ! ખરે વરઘોડીયા, સમજે નહિ શું લગ્ન છે !

x

x

x

x

(માટે) એવા લગ્ન શું કામના, ફરજ'દનું હિત ચ્હાયના ?
આ કારણે આવા લગ્ન, સેવક થકી સમન્નયના ?

સપડાય બાળક બાળમાં] વિદ્યા ખરે અળગી કરી !
શાખાશ છે માખાપ તમને, ઠીક કેળવણી કરી !

+ + + +

બાળક વરસમાં બેય સરખા, બાળલગ્નો થાય છે,
યુવાન વયના તે થતાં; જોડુ કજોડુ થાય છે !

+ + + +

કારણ સમજતા સર્વ જાણે, બાળલગ્નો કુર છે !
પણ કોઈ અચકાતા નથી રે ! કુર રીતિ પૂર છે !

+ + + +

શુભ રિતનું જે નાવ તે કુર કાપમાં અથઢે ગયું ?
અધિ ઉછાળા મારતા ઉલટું થઈ પછડે ગયું !
પેસેન્જરો સર્વે પડયા; રે ! કોઈ કો ' નું ના રહ્યું !
જાવા બન્યાના મારતા, પણ નાવ તે તળીયે ગયું !

x x x x

ધનવાનને દિનની મુતાઓ, લગ્ન માંહે જાય છે.
(બધી) કુળવાનની કન્યા અરર ગીતો અકારા ગાવ છે
બાપા પિતા કોટુંબીઓ, મુણે ગીતો અબજા તણાં
ગાયે ફટાણા ફાગ શ્રોતા સર્વમા શી રહી મણાં

+ + + +

(અને.) બડબડ લવે મન માનતું, માઝા અરર અળગી કરી
 (પણ) અટકાવતા નહિ કોઈ, આવા ગીતઅંગે પદ્મસરી
 રે ઊન્નતિ !શારે મહીં, કાંટાળુ દુર્મેઝાં ક્યાં થયા ?
 પરખ્યું ન કોઈએ ખીજરે, માળી અરેરે કયા ગયા ?

÷

x

+

+

કાચું હજી આ વૃક્ષ છે, ઉખાડવા સૌ આવજો
 વસો ગૃહી શુભ ચાલતાં, હું રંકને સમજાવજો
 (તો) તૈયાર સેવક તમ તણો, તમ શર્ણુ ચાચીને થશે
 જો નાશ થાયે વૃક્ષ એતો જાતની ઊન્નતિ થશે

÷

+

÷

÷

સુભ રીતિના વાવી ખીજો, કુર તર્ણુને ઉખાડશું
 સૌ જાતની મહદે ખરે, કુર વાડ સત્વર તોડશું
 થોડા સમયમાં ખીજ બળથી, વૃક્ષ મોટું થઈ જશે.
 ફળ ખાય સૌની સંતતી, હું રંકને આનંદ થશે.

અંબુએ.

“ આ લઘુ કાવ્ય આપ વચ્ચે તે પહેલાં નીચેના બે શબ્દનું મનન કરવા તરફી લેશો. આજકાલ દેશની પ્રાંતની, કે ન્યાતની કોન્ફરન્સો અથવા પરિષદો ભરવાની પ્રથા માણસોમાં ધણી સાધારણ થઈ ગયેલી જોઈ સ્વભાવિક રીતે કોઈ મનુષ્યના મનમાં વિચાર ઉત્પન્ન થાય કે આવી પરિષદો ભરવાથી લાભ શો. તેના ઉત્તરમાં એટલું જ કહેવું બસ છે કે અધિકાર વ્યાપી રજૂ હોય ત્યારે જ દીવાની આવશ્યકતા છે, અને વ્યાધિથી પીડાએલાને જ વૈદ્યનું ધર શોધવું પડે છે તેમ અજ્ઞાનતા રૂપી અધિકારમાં ગરક થયેલી આપણી જ્ઞાતિને પરિષદરૂપી દીવાની ખાસ જરૂર છે.

જુદા જુદા સ્થળે વસેલા પુરૂષોને પોતાના વિચાર દર્શાવવાનો લાભ મળે છે તે ઉપરાંત મૂળ ધાક્કીને રહેલા સડાને કેવી રીતે દૂર કરવો તેના ઉપાય શોધવાનું સરળ યર્થ પડે છે. “એક હાથે તાલી ન પડે” તે કહેવત અનુસાર અનેક વ્યક્તિની મદદથી કાર્યની સિદ્ધિ સહેલાઈથી થાય તે હેતુથી આવી પરિષદો ભરવી હચીત છે. આવી સભાઓમાં ભાગ લેવાથી એકબીજા સાથે જોળખાણ થાય એટલું જ નહિ પણ એકબીજાના વિચારની આપલેથી માણસને અમુક પ્રકારની કેળવણી મળે છે. માણસ પોતાના દર્દની ચિકિત્સા કરી શકતો નથી તેમ અજ્ઞાન રૂપી કૃપમાં ડૂબેલી જ્ઞાતિની દરેક વ્યક્તિને પોતાની અધમ નિર્બળ તથા કંગાલ સ્થિતિનું સ્મરણ કરાવવા આવી ફોન્ફરન્સો ઇચ્છી છે.

આજની ફોન્ફરન્સ ભરવાનો મૂળ ઉદ્દેશ આપણી જ્ઞાતિમાં કેશવણીનો ફેલાવો કરવા તથા ચિરંકાળથી ચાલી આવેલા અનિષ્ટ રિવાજોમાં ફેરફાર કરવાનો છે.

આપણી જ્ઞાતિમાં વિધાના અભાવને લીધે આપણી આર્થિક સ્થિતિ દરેક જ્ઞાતિ બંધુના ધ્યાન બહાર નહિ હોય.

જે આપણા જ્ઞાતિબંધુઓમાં કેળવણીનો કાંઈક ફાવો થએલો હોય તેો લાંબા કાળથી ઉંડા પાયા નાંખેલા કુધારાની સંખ્યા દિન-પ્રતિદિન ઓછી થયા વગર રહે નહિ. પણ દિલ્લીગીરી સાથે જાહેર કરવું પડે છે કે આજકાલ કેળવણીના પોષક બ્યારે ચારે દિશામાં દરેક જ્ઞાતિમાં થઈ રહ્યા છે ત્યારે આપણે આપણા પોતાના સ્વાર્થને અંગે આપણા પોતાનાં સંતાનોને તેનો લાભ આપવાને પાછી પાની કરીએ છીએ.

વિદ્યા અથવા કેળવણી સંપાદન કરવાનો હેતુ માત્ર પૈસા પેદા કરવાનો નથી તે વાત ભૂલી જવી ન જોઈએ; કેમકે એક રથને “ભર્તૃહરી રાજાએ કહ્યું” છે કે અવિદ્વાન અને પશુમાં માત્ર એકલોજ તદ્દાવત રહ્યો છે કે એકને પૂછ્યું તથા શિંગડાં વિશેષ છે ત્યારે બીજાને તે સિવાય બીજા ગુણો સમાન છે; કારણ કે જે પુરુષ પ્રત્યે “સરસ્વતિ દેવીની કૃપા નથી તે પુરુષમાં સ્વાભાવિક રીતે ઓછી બુદ્ધિ હોય તે જગ જાહેર છે.”

“વિદ્યાએ મોટું દૈવત છે” તેની મદદથી મનુષ્ય હજારો માણસ-સત્ત્વ મન હરણ કરી પોતાના વશ કરે છે એટલું જ નહિ પણ શત્રુને મિત્ર કરી રાખે છે. તે એક મોટું શસ્ત્ર છે અને તે શસ્ત્રની સહાયથી ધડરીપુઓ ઉપર મહાન સત્તા ધરાવી પરમાર્થ સારી રીતે સાધી શકાય છે.

“વિદ્યાને ત્રીજું દોચન” એટલાજ માટે કહેલું છે કે તેના બળથી મનુષ્ય દીર્ઘ વિચાર કરી સારું નરસું સમજી બવિષ્યમાં પોતાને તથા પોતાના હિતેચ્છુને નુકસાન અથવા દુઃખ ન આવી પડે તેવું કાર્ય

આચરેછે. વિદ્વાન પોતાની દરજ્જા બરાબર સમજી સર્વ પ્રાણી મા-
ત્રને સમાન ગણી અનિંદ્ય વર્તન ચલાવે છે. અને સમાજના લાભને
શ્રેષ્ઠ ગણી પોતાના સ્વાર્થનો ભોગ આપવા તત્પર થાય છે. આમ તે
પોતાની ઉદારતા અનેક પ્રકારે રજૂ કરે છે.

ચંચળ લક્ષ્મીનો ચોગવાનો. લુટાવાનો અથવા ખુટીજવાનો
ભય છે ત્યારે વિદ્યાર્થી લક્ષ્મીનું તેથી કેવળ ઉલટુંજ છે. તે અખુટ
જાંઠારનો તેમ વધુ ઉપયોગ થાય છે તેમ તેની વિશેષ વૃદ્ધિ થાય
છે. વિદ્વાન પામેથી વિદ્યા લૂટાતી નથી, ચોરાતી નથી, તેમજ
ખોવાતી નથી. વિદ્વાન પુરૂષ પોતાની વિદ્યાથી સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ
સાધી શકે છે. શ્રીમંતનો સકાર પોતાના દેશમાં થાય છે ત્યારે
વિદ્વાન સર્વત્ર પુન્ય છે. પોતાની વિદ્યાના પ્રભાવથી અન્યથા
સ્થળે પોતાની કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી અગ્રસ્થાન ભોગવવા ભાગ્યાળા થાય
છે. મિત્રો તેમજ સલાહકારોની વિદ્વાન દરકાર રાખતો નથી કાગળ
કે પુસ્તકો તેમની ગરજ સારે છે તે વાત વાંચનારની દષ્ટિ બહાર
નહિ પડાય.

કેળવણી અથવા વિદ્યા સંપાદન કરવામાં આવા લાભ સમા-
ચોલા છે તો દરેક વ્યક્તિની દરજ્જા છે કે તેણે પોતાનાં સંતાનોને
શારીરિક, માનસિક નૈતિક તેમજ ધાર્મિક શિક્ષણ આપવા ચૂક-
વું નહિ.

જે પુરૂષો છોકરીઓને અનાદર કરી દ્રક્ષા છોકરાઓનેજ કેળ-
વણી આપવાની તરફેણમાં છે તેમને મારે કહેવું જોઈએ કે તેમનું
સમજવું કેટલેક અંશે ભૂલ ભરેલું છે. દરેક મનુષ્યના, કુટુંબના
ગામના, અથવા દેશના “ઉદયનો આધાર સ્ત્રીઓ ઉપર રહેલો છે.”
સુશિક્ષીત માતાના આચાર વિચાર તથા રીતરીવાજ ધણી ઉત્તમ

હોય તે સર્વ માન્ય કરશે. “ધર એ એક જાતની નિશાળ છે.” બાળક પોતાનો ધણો ખરો વખત પોતાની માતા પાસે ગાળે છે અને તેથી પોતાના કુમળા મગજ ઉપર પોતાની માતાના આચાર નિચાર, ટેવ, તથા સ્વભાવની સચોટ છાપ પડે છે. વળી કુમળા વખતે બાળકને અનુકરણ કરવાનું બહુ ગમે છે એટલે જો માતાપિતા કેળવણીમાં હોય તો બાળકમાં પોતાના સુશિક્ષીત માબાપના સદ્ગુણો આવીને વસે છે. જો તેથી ઉલટું હોય તો બાળકને મોટપણમાં દુઃખી થવાનો સંભવ વિશેષ રહે છે.

છોકરીઓને રાંધવા, ગુંથવા, સીવવા, ભરવા, કરકસર કરવા નીતિ, ધર વ્યવસ્થા, વાંચવા તથા લખવાતા જ્ઞાનની ખાસ આવશ્યકતા છે. સાધારણ વાંચતાં તથા લખતાં આવડતું હોય તો પોતે સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચી પૌરાણીક “સતીઓનાં જીવન ચરીત્રોનો” અભ્યાસ કરી તેમનું અનુકરણ કરી પતિ તરફ પોતાની ફરજ બરાબર સમજી પોતાનો સંસાર સુખી બનાવશે. પોતાના સંતાનોને પણ પોતાની પેઠે કેળવણી આપી તેમનો ભવ સુધારવા ઉત્સુક રહેતો વાત નિર્વિવાદ છે.

છોકરાઓને પણ સાધારણ ગીતે શારિરીક, માનસીક તથા નૈતિક કેળવણી લાભકારક છે તે દરેક જણ સમજતું હશે. “કેળવણીથી માણસની વર્તણૂકનું બંધારણ થાય છે” મનુષ્યનું વર્તન એવા પ્રકારનું હોવું જોઈએ કે તેનું બિવિધ્યનાં બીજી વ્યક્તિઓ પ્રશંસા કરી અનુકરણ કરવાને તત્પર થાય. આથી ઉત્પન્ન વર્તન કેળવણી સિવાય બીજા કોઈપણ ઉપાયથી મેળવી શકાતું નથી એ સિદ્ધ વાત છે.

શારિરીક, માનસીક તથા નૈતિક કેળવણી પરસ્પર સંબંધ ધરાવે છે. કસરત તેમજ રમતગમત કરવાથી તથા ખુદ્દી હવામાં હરવા ફરવાથી શરીર કેળવાય છે અને તેથી તદુરસ્તી મળે છે. “પહેલું સુખ તે જાતે નથી” તે કહેવન સચવે છે કે માણસ પાસે બહુ

જાકે દ્રવ્ય હોય પણ જાતે તંદુરસ્ત ન હોય તો તે પોતાના પૈસ ઉપભોગ કરી શકતો નથી અને છતાં પૈસે પોતાના દિવસ દુઃખ ગુજારે છે, ત્યારે એક તંદુરસ્ત મજૂર રાત્રે પોતાના કુટુંબ : પોતાની જાત મહેસૂતે કમાએલાં પૈસાં સુખેથી ખાઈ પોતાની જ આનંદમાં ગુજારે છે.

તંદુરસ્ત, શરીરમાં “તંદુરસ્ત મગજ રહેલું છે માટે શરીર : કેળવવાની ખાસ જરૂર છે. સારાં સારાં પુસ્તકો વાંચવાથી તેમજ : સમાગમ કરવાથી માણસ પોતાનું મગજ કેળવે છે. મનુષ્યના આત્મ વિચાર તથા સખનો આધાર પોતાના મગજ અથવા મન ઉપર રહેલો છે, મગજ સારું કેળવાયેલું હોય તો મારું માનવું છે માણસ ધાર્મિક તથા નૈતિક વૃત્તિ ધણી સારી હોવી જોઈએ. અમુક કાલ સિદ્ધ કરવાને સહેલો તેમજ સરળ ઉપાય ગોળ છુદ્ધિનાં કાર્ય કરવાને શક્તિવાન થાય છે. કેળવાયેલું મન સારું નરમું, શાન્ત અમાલ તાબ્ય અતાબ્ય વગેરે વિવેક સમગ્ર મનુષ્યને સન્માર્ગે દોરી આ જન્મ મરણનો કેળો ટાળવા શક્તિવાન બનાવે છે.

કેળવાયેલા પુરુષ ઉપર ક્રોધ, ક્રોધ, દ્રોહ, મત્સર વગેરે મહાન્ રિપુઓ કાણુ મેળવી શકતા નથી; તેથી માણસ નીતિના શુભ રસ્તે ગમન કરી પોતાના દેહનું કલ્યાણ કરવાને આગ્યશાળી થાય છે.

દુઃશાણમાં એજ વિનંતી કે આ ક્ષણીક દેહના કલ્યાણાર્થે પરમાર્થ સાધવાને દરેક વ્યક્તિને થોડી ધણી કેળવણી મેળવવાની ખાસ જરૂર છે; અને આશા છે કે આપ પોતાના મતાને બિવિધમાં કેળવણી આપશે તો આ દુક લેખ લખ્યો સાર્થક નમજી લખનાર પોતે ઉપકૃત થયા સમજશે. અસ્તુ !

અમદાવાદ.

મોહનલાલ અમથાભાઈ ભગત.

